

RUTA: CASES PAIRALS DE LA VALL DEL GES

Sortida: 8,30h Plaça de la Vella de Torelló.

1. Puigdassalit.
2. Calverons.
3. Vinyoles. Molí de Targarona. Fàbrica de Targarona.
4. Targarona. Font Santa. Molí del Mas Andreu. Torre Novellas "El Tei" (Passerells).
5. El Viver.
6. El Jolis.
7. Puigroví.

Final amb petit aperitiu. 14h.

APUNTS:

1. Puigdassalit:

a) Descripció masia i capella:

- Planta rectangular.
- Coberta a dues vessants i carener perpendicular a la façana. Teula àrab.
- Parets de tàpia i còdol arrebossades.
- Planta baixa, un pis noble i golfes.
- Portal rectangular. Placa amb escut d'armes familiar.
- Finestra amb llinda i brancals de pedra esculpits.
- Porxo amb 3 arcs campanells. Porxo posterior petit.
- Interior amb estructura tradicional de masia catalana amb tres naus separades per murs de càrrega amb accés per la central.
- Sala principal de grans dimensions al pis noble amb accés a les estances.
- Cairons originals i pintures al fresc a l'interior a l'alçada d'un arrimador.
- Pou cisterna d'aigua de pluja.

- Capella pública dedicada a sant Antoni Abat anterior al segle XIII (?).
- Visitada en temps de jubileu i per les perdonances de la butlla (les atorgava el papa).
- Autorització del bisbe de Vic Manuel Sentjust (1710) per construir la capella (Francesc Puigdassalit). Beneïda el 1760.
- Planta rectangular.
- Portalada neogòtica amb arc conopial de pedra picada de finals del XIX.
- Antiga volta de canó i restes de pintures.
- Campanar d'espadanya al porxo interior. "Evitava els temporals".

- Fortificació carlina a l'extrem del puig.

b) Història:

- Possible origen al segle IX-X. Documentada al segle XIII.
- Possible indret del Castell de Sant Feliu de Cervià.
- **Guillem d'Assalit**: Caporal de confiança de Jaume I. Comandà torellonencs durant les conquestes de Mallorca i València. (Joan Castells PFM 1978). A València signà després de la família Reial el 1238 (Salarich a la Història de Vic).

Sembla però que no es correspon amb la realitat: Assalit de Gúdar (noble aragonès del lloc de Gúdar). Assalit de Güell (Franja) segons Antoni Duran Gudiol (vigatà, mossèn a Torelló i arxiver d'Osca). Guillem Assalit (noble de Castelló d'Empúries). Guillem d'Assalit francès...

- **Pere Assalit** (1192) batlle.
- **Pere Puigdassalit** (1275), regent de batlle.
- **Grau de Puigdassalit** (1437) donació casa a la vila, 1r hospital.
- **Josep Puigdassalit i Foix** (1626) i **Felip Puigdassalit** (1632) assistiren a Corts a Barcelona respectivament. En Josep era, l'any 1623, Ciutadà honorat de Barcelona i Dr en Dret i administrador dels béns de la seva mare Elionor.
- **Francesc Puidassalit** fou, l'any 1657, testimoni del trasllat de la plata de l'església de Torelló a la Seu de Vic (protecció contra els saquejos).
- **Francesc de Puigdassalit i Sáiz**, governador de Ripoll, títol nobiliari, comte de Puigdassalit, atorgat el 1706 per l'arxiduc Carles III, va ser l'únic titular.

En Francesc Puigdassalit va comandar una companyia de miquelets contra Lluís XIV de França l'any 1684, recuperà Ripoll (vigilància de la frontera).

L'any 1701 participà a les corts Catalanes (Felip d'Anjou) juntament amb Fortià Parrella i Archs (advocat a BCN).

Entre 1705 i 1714 fou austriacista. Ell i el seu fill Josep dirigien una companyia de voluntaris que defensaven la comarca contra els atacs de Felip d'Anjou.

- **Francesca Tarabal**, vídua de **Francesc Puigdassalit i Malla**, era propietària, segons cadastre de 1768, dels masos Puigdassalit, Gambires, Clota i Coll, i del molí del Ter (Coromina). **Maria Anna Puigdassalit Tarabal** (1791), darrera del llinatge, sense descendència. Casada amb un Tarabal de Vic. Eren tres germanes però ella heretà com a pubilla.

Altres:

- **Ponç Puigdassalit i Malla**: abat del monestir de Sant Pere de la Portella entre 1691 i 1693 (La Quart, Berguedà). Pagà 200 lliures per avançat de les 300 que costà el retaule realitzat per Pau Costa el 1696. Abans, 1691 havia estat monjo a Ripoll.
- Sor Puigdassalit, monja descalça, 1724.
- **Carles Puigdassalit i Malla**, canonge el 1686.
- **Felip Puigdassalit**, canonge el 1720
- **Josep Estanyol Puigdassalit**: redactà l'enquesta de la ciutat de Vic 1716, document base per elaborar el 1r Cadastre de Felip V.

- **L'escut d'armes o blasó** segons Avellaneda: un puig en forma de campana, amb un motiu de fullatge a baix, una creu al cim i dos lleons rampants per banda. Camp vermell, peces de plata, fullatge negre o verd, llengües del lleons en or. El parentesc amb els Estanyol, Malla, Conanglell, Sáiz i Foix incorporà altres elements. El de la porta: columna jònica i foguera a la part inferior, coronament amb un elm florejat sostingut per dos lleons rampants.

Segons les "Proves d'accés a l'Orde de Sant Joan de Llucià Bru Sala, Puiggener y Puigdesalit, Vic 1788" (J. M. Alós), pot haver-hi una mata de saüc a la falda, fons d'atzur, muntanya al natural. Vist en una sepultura de l'església de Torelló.

- Els **Bru de Sala** foren propietaris entre finals del segle XVIII i finals del XIX. Propietaris absentistes. **Jacint Bru de Sala i Rocabruna-Sampsó, Orís-Puiggener i de Puigdassalit** (1769-1844). Fill: **Josep M. Bru de Sala i March de Santgenís** (1798-1868); fill: **Jacint Bru de Sala i d'Espona** (fill de Maria d'Espona i de Barnola).

Segle XX:

- **Josep Vila Molist** fins a 1905.
- Els **Pujols** de Roda de Ter fins ara.

2. **Calverons:**

a) Descripció:

- Planta rectangular.
- Coberta a dues vessants i carener perpendicular a la façana. Teula àrab.
- Badiu a la segona planta destinat a habitatge amb 3 arcs.
- Portal d'entrada (porxada de tres arcs de maó): Portal interior de **dovelles** de pedra de gran **regràs** i **clau** amb relleu en forma d'**escut** (IHS MA) amb data **1584**.
- Vestíbul interior d'accés a l'escala: llinda de pedra gravada en llatí vulgar: **NON HABEMUS DOMU DEI MA NENIE SED EUCUPA MIN PIIMUS** que Mercè Armengol interpreta "*no tenim una casa permanent sinó futura*" o "*no tenim casa permanent però esperem la futura*", datada de **1631**.
- Graner magatzem (**pallissa**) de mur de mamposteria de marga i de pilars de maó. Teulada sustentada per cavalls de fusta. Gran portalada arcada, tancada per una **gelosia** de llates fusta.
- Entorn de **roureda**.

b) Història:

- Solà la situà al segle XIII.
- Vinculada als Calveria (Paraires amb escut propi).

- **Guillem Calverons**, clergue coronat (tonsurat, sense ordre) amb residència domèstica. 1352.
- Lluís Calverons. L'any 1639 fou un dels 15 soldats enviats a defensar la fortalesa de Salses al Rosselló.
- Ramon Calverons (Cadastre 1768)
- Ramon Calverons Madiroles (1857)
- Bonaventura Parés (finals del segle XIX)
- Vicenç Parés (fill): fins l'any 1926.
- Elvira Rifà Anglada (Ignasi Casacuberta Comella; Espunyola). Compra de 1926.
- Isabel Casacuberta Rifà (filla) herència 1942. Dolors rebé el Casó de Calverons.
- Els Faja masovers. Ramon Faja Font marxà el 1957 al carrer Damians. Lluís Faja Font comprà la propietat de Calverons el 1972. Actualment Joan Faja Armengol.

3. **Vinyoles:**

Història i descripció:

- (Solà, p. 127, vol. I) Es troben els dos masos en el llistat incomplet de masos existents el segle XIII i següents.
- Casa documentada al segle XVI per documents familiars. Plet entre Francesc Espona Tosell, ciutadà honorat de Barcelona, contra Raimon Bojons, pagès de Sant Sadurní. Entre la documentació presentada hi ha la donació que fa **Salvador Vinyoles**, pagès de Sant Pere, a la seva filla, **Esperança Vinyoles**, del mas i terres de Vinyoles l'any **1650**.
- El cognom familiar a perdurat fins l'actualitat. Pere Vinyoles (1673), Esteve Vinyoles Ordeig (1703), Josep Vinyoles Serrat (1737), Josep Vinyoles Vinyes (1768), Tomàs Vinyoles Masdemós (1802), Gaspar Vinyoles Vergés (1842), **Francesc Vinyoles Font** (1871), Gaspar Vinyoles Alibés (1907), Francesc Vinyoles Rovira (1942) i **Josep M. Vinyoles Rovira** (1943).
- Destaca Francesc Vinyoles Font: procurador de les terres del Sr. Sambola (BCN) terratinent a Osona i dels Srs. Clapés (de BCN, Can Salvi); teuleria i fàbrica de llonganisses.
- Comprà la casa del Mascollell després del fet miraculós del **gorg de can Rumia**: es banyaven al gorg i un xuclador se'ls enduia. Va mirar a Bellmunt i va invocar la Verge. En agraïment va fer 40 anys de procurador de Bellmunt.
- Els Vinyoles tenien moltes **propietats**: Vinyoles (casa dels amos i masoveria), Can Font (masoveria), Can Blanc (masoveria), Mascollell, coneguda popularment com a Can Salvi (casa comprada als Clapés de Barcelona; família benestant que passava l'estiu a Sant Pere), La Teuleria, Molí de Pigrau i Can Rumia. A dins del poble vivien davant de l'església. Francesc Vinyoles Font tenia fàbrica de llonganisses (n'hi havia dues a Sant Pere).
- Vinyoles era casa important: el **bisbe de Vic**, en les visites pastorals, pernoctava al mas.
- El **molí de Targarona** havia estat el Molí de Vinyoles. Fou venut en un moment de crisi (probablement a principis del XX).

- Reformes del segle XVIII. Llindes: Porta de **1772**; finestra de **1744**. Dues entrades: casa de l'amo i casa del masover.
- Casa construïda amb pedra sense polir amb argamassa i tàpia. 1250 m² de casa (construïts?). Té l'estructura clàssica: sala gran amb les estances al voltant. Teiera (forat a la paret) per posar **teies** o torxes (il·luminació).
- Celler o **rebot** de gran prestigi per la seva qualitat. Conservació del porc i dels vins. Allotjament soterrani per a pobres.
- **Xemeneia** nord (forn de pa); xemeneia sud (llar de foc amb les olles grans per fer la **bugada amb cendra i sosa càustica**).
- Barana catalana a la galeria 2a planta. La segona planta feia la funció de **graner**.
- **Comuna** connectada al femer annex.
- **Bassa** gran (10x10 m) amb recollida d'aigües pluvials. **Horta** de regadiu. Hi ha **Pou** d'aigua potable.
- **Cabana** gran amb portalada per entrar carros. Lloc on es guardaven les eines.
- Hi havia una **teuleria** o bòbila a prop de la cabana: feien cairons i teules. Fàbrica de Francisco Font Vinyoles. Encara conserva motlles.
- Els masovers sovint combinaven diferents feines: feines del camp + teuleria + **carboneig**.
- Conreus: **patata** (principal conreu perquè la terra és molt amorosa), blat de moro, blat, ordi. Ramat de **xais**.

4. Targarona:

Història de l'edifici i dels propietaris:

- (Solà, p. 127, vol. I) Targarona forma part de la llista de masos existents el segle XIII i següents).

- (Dalmau, p. 81) El 1245, **Ponç de Targarona** deixà 5 sous al santuari de Bellmunt

Descripció:

- La casa que veiem és fruit d'una reforma important de mitjans de segle XVIII. Les llindes així ho indiquen (Porta per darrere de 1722; Balcó i porta 1752). Casa numerada com a 35 (registre de Masies de Sant Pere). Galeries. Pallissa... Possible lloc d'estiueig. Sembla ser que els Plandolit Targarona varen fer la reforma més important de la casa.
- Escut nobiliari a la porta gran de l'eixida (no es veu des de l'exterior). És un **Griu Rampant** (cap i ales de rapaç i cos de lleó) amb un **Elm**. El griu correspon als Plandolit. L'escut coincideix amb el de la casa museu Areny Plandolit d'Ordino.
- Iconografia: Arcàngel Sant Miquel feta després de la Guerra Civil en agraïment per la manca de desgràcies (hi havia una estampa darrere la porta). Primer dels 7 arcàngels. Defensor de la Cristiandat. "Qui com déu" *Quis us Deus* "Ningú és com Déu". Apareix amb l'espasa; un estendard amb un cor alat i creu, apareix l'Esperit Sant

a. Orígens:

- Mas d'origen desconegut. Probablement d'època medieval.
- Al segle XVII trobem Targarones establerts o amb propietats a Torelló: El 1618, Joan Targarona té un hort al carrer de Ges d'Avall. El 1636, Pere Targarona té una casa que toca al portal de les Palanques (C/ del Pont).
- L'any 1698, Josep Targarona era jurat municipal a Sant Pere de Torelló.
- Un tal "Targarona" amb la Cinquantena de la Unió de Manlleu, capturà el bandoler Bernat Torrent, Galant de la Goula, prop de Casserres l'any 1605 (?) Va ser el primer que es va atrevir a travessar el Ter. El Galant va morir. Els seus germans foren els Trucafort (Pau i Gabriel).
- Al segle XVIII trobem en Francesc Targarona que té propietats al carrer Dr. Casas de Sant Pere. També hi havia la casa d'en Targarona a la Plaça del mercadal (prop del carrer Major de Sant Pere).

b. Els Plandolit Targarona i els Areny (segles XVII-XIX)

- A finals del segle XVIII, el mas i les seves terres pertanyien als **Plandolit Targarona**. Hipòtesi: pubilla de Targarona que es casa amb un Plandolit. Reformes importants a la casa.
- **Josep Plandolit Targarona** es casà, l'any 1821, amb Maria Rosa Areny, pubilla de la rica i noble casa d'Ordino. Ella aportà més al matrimoni i canviaren l'ordre dels cognoms. El fill, **Guillem d'Areny i de Plandolit** (3r Baró de Senaller, Ordino, Andorra, 1822-1876). Síndic General d'Andorra al segle XIX. Rica família propietària de siderúrgies al Pirineu, comerç transpirinenc i creditors andorrans i propietaris rurals. A Targarona hi tenien un administrador.
- Benet de Plandolit-Targarona i de Pons (Sant Pere, 1805) fou militar. Era fill de Francesc de Plandolit-Targarona i Serratosa.
- Els Plandolit i els Areny eren carlins. En Benet fou segon comandant general de Catalunya de la insurrecció reialista l'any 1822 en contra del govern liberal que tenia captiu Ferran VII. En Josep d'Areny fou carlí el 1833 (béns confiscats a Espanya fins 1843)

c. Els Calm i els Blanco

- Els Areny-Plandolit vengueren les seves propietats poc després de 1876 (els 9 fills de Guillem d'Areny no es posaren d'acord). Targarona, segurament, fou adquirida pels Toralla (vescomtat de Bas); Núria de Toralla i de Regàs, esposa de Francesc Calm podrien ser-ne els compradors (tenien títol senyorial). En Francesc era pare o oncle de la Dolors Calm.
- A finals del segle XIX, **Dolors Calm Torra** era la propietària. Vídua de **Ramon Samsó** (Ribera), advocat, finat el 8 de març de 1900, funeral a la catedral de BCN. Una cunyada seva era Pilar de Plandolit i de Parrella, casada amb Tomàs Samsó i Ribera. Dolors Calm es va fer construir una important casa modernista a la Rambla de Catalunya, 54 de Barcelona

feta per l'arquitecte **Josep Vilaseca Casanovas**, company de Lluís Domènech i Montaner, l'any 1903. La tomba **Samsó** al cementiri de Sant Pere feta pel mateix arquitecte (1902-1903) conté les restes de la Dolors Calm, morta el 27 d'abril de 1926 i del seu marit.

- Dolors Calm va ser una bona benefactora de causes mèdiques: l'any 1913 inaugurà l'Hospital de Manlleu (testament de Carles de Regàs Puigrubí i de Sellés (1787)); els Calm eren els darrers hereus quan s'extingí el cognom Regàs. Maria de Regàs es casà amb un Toralla; la seva filla, Núria de Toralla i de Regàs es casà amb Francesc Calm.
- Dolors Calm féu donatius generosos (entre 850 i 1000 pts) a l'Hospital Clínic de BCN entre 1914 i 1926 (Anna Jover continuà un any més fent l'aportació, com a mínim). Donatiu de 20.000 pts a la Facultat de Medicina de Barcelona l'any 1924 per la compra d'un aparell per al departament de fisioteràpia. Els anys 1905 i 1907, Dolors Calm obtingué la inscripció de la Comissió Provincial de la Secció de Foment per establir un aprofitament d'aigua a Sant Pere de Torelló (Fàbrica de Targarona). El matrimoni Samsó Calm sembla ser que tingueren un filla que morí. Aquest fet, sembla ser que féu embogir Ramon Samsó.
- **Anna Jover Calm**: herència de la seva tia l'any 1926. Sembla ser que la Dolors se la va afillar. L'Anna Jover tampoc tingué descendència.
- Federico Blanco Trias es casà amb **Pilar Jover Calm**, germana de l'Anna. El seu fill, Federico **Blanco Jover**, arquitecte, va rebre l'herència de la seva tia Anna. Es casà l'any 1956 amb Nati del Prado Galindo. Cosí amb els Trias de Bes. El seu fill Pablo Blanco té la Fàbrica de Targarona (2a residència).

d. Altres Targarona a Torelló

- L'any 1812, Pere Targarona, mestre de cases de Torelló, és enviat juntament amb altres 3, al Grau d'Olot per fortificar.
- Entre 1880 i 1883, Pere Targarona Novellas, domiciliat a Barcelona, impulsà el **Projecte Targarona**: 4 cases a Torelló, 2 cases de pagès (Saniàs), una cabana i una teuleria. L'any 1868 ja residia a Barcelona.
- Vendes a Torelló entre 1890 i 1904: Fortià Targarona ven una casa al c/ Nou, 116 l'any 1890. Josep i Josep A. Targarona venen tres cases al c/ Nou de Torelló l'any 1891. Benet i Joan Targarona venen Saniàs l'any 1902 a Miquel Font Puigrubí.
- Una possible branca Targarona continuà a Torelló: Jacint Targarona Mundó era propietari d'una casa al carrer Balmes, 6, l'any 1920. Avi de la Viuda Bofill (Concepció Lluís Targarona).

5. El Viver:

- Masia d'origen feudal (existia al segle XIII).
- Darrera restauració: 1997. Substitució bigues de roure (reaprofitades per fer el ràfec).
- Espectacular Sala noble amb: cairó, frescos de paisatges forans, fornícula i rentador.

- Casa amb deu pròpia i curs torrencial permanent. Bassa i horta de regadiu (abans totalment tancada amb tàpia). Feixes esglaonades per aprofitar el desnivell. Aprofitaments d'aigües pluvials.

- Alamanda, vídua de Bernat del Prat de Sant Vicenç, filla i pubilla d'Umbert de Verdú, cavaller, i de Marquesa, filla d'Arnau d'Orís, ven per 500 sous, l'any 1353 a Gilbert de Sau, cavaller, donzell, el mas i honors del Viver de Sant Vicenç. (Tot indica que la propietat venia per la branca del senyor d'Orís).

- El 1367 és venuda per 600 sous a Berenguer de Badegal, rector de Sant Vicenç.

- El 1370 Berenguer Badegal fa donació del mas al seu nebot que ha maridat amb una filla del mas Riera de Torelló.

- El 1376, Francesc Viver, hereu del mas Viver, és el propietari. Ratificat per Bernardí de Cabrera, senyor del Castell i terme de Torelló.

- El 1698 Josep Viver era l'hereu del mas Viver.

- El 1724, Hilari Viver era el propietari del Viver.

- El 1809, Jeroni Viver era tinent de la companyia de reserva de Sant Pere de Torelló. Entraren a Girona.

- El 1878 passà a **Francesc Viver Madorell** (successió ininterrompuda des del segle XIV). Farmàcia a Torelló de 1903-1964. **Xavier Viver Salarich** (ADET).

- Casa actual: Segimon Viver (propietari el 1566- testament 1604). Viu a Dosrius mentre construeix el nou Viver. El constructor fou un tal Darnís i el seu fill. *Fonaments, portal forà i finestra sobre el portal, portal del saler, i un altre en aqueixa part, i tres a l'altra i un altre el cap de l'entrada, tots iguals de dotze pams i els portals de pedra picada, tot per 32 lliures. (7 portals i una finestra més fonaments per 32 lliures). Preu fet per 7 tapiades una sobre l'altra, 5 finestres al davant i sis al darrere i 4 pels costats, grandària al gust del propietari, 6 espieres i finestres tot de pedra picada i sis portals a la sala de pedra picada i l'escala amb 32 (?) esglaons i amb tres portals (1 de rodó i 2 de quadrats) i el forn al costat del replà de l'escala com el del Bach d'Oristà, i la xemeneia a la romana i la "pera" de la cuina i l'aigüera de la sala amb volta de pedra picada. I quatre portals al sostra més alt duix i dues garites de pedra picada i coberta a "restel" i les cantonades a pedra picada i les pedres dels cantons del rastel i cobrir i trencar la pedra ... tot per 60 lliures i dos ... de 50 lliures.*

- Una branca externa de la família era paraire a Sant Vicenç el 1783 (Josep Viver).

- El 1848: un mestre de Sant Vicenç (Jeroni Viver) deixa als parents la seva petita herència. L'hereu de la masia, un pastisser de l'Esquirol (Josep Viver), un carreter de Manlleu (Manuel Viver), una Viver casada amb un Bassas Campaneria; una altra viver casada amb un mitjaire de Ripoll, una altra casada a Sant Esteve d'en Bas, una altra casada amb Josep Serrallonga, pagès de Sant Vicenç, i una altra casada amb Damià Roca, torner de Torelló.

- Pica romànica de Sant Vicenç trobada al Viver. Era menjadora o abeurador de bestiar.

DOSRIUS

- Prop de la casa (per ponent) existí la casa **Dosrius** (segle XII o anterior).
- Casa Dosrius (militar) que entrà en decadència a finals del segle XIV.
- L'any 1407, Francesc i Bernat Viver compren el mas Dosrius (ruïna). Es refà segurament perquè hi viu Segimon Viver.
- Excavades les restes a finals de la dècada de 1940 (ceràmica, monedes...).

MOLÍ DEL VIVER

- És de 1821. (Manuel Viver). 25 d'agost. *He comprat y pagat 4 molas que eran del mulí den Sala de Torelló, ab sos ferros, daus, agullas y alguns fustatges corresponents, per preu de quatre dobles de quatre y mitge, quals diners he entregats al Ton del Puig, majordom, en presencia de Furtià Vilar de Torelló. Són 135 lls.*

- *dilluns dia 3 de Setbra. De 1821 an cumensat de trencar pedra per fer lo mulí, y la pedra se ha cumensat a trencar per obrir al carcavà y desaguar la aygua dels rodets.*

- *dijous die 27 Setbra. Se ha comensat a fabricar la paret de la bassa del mulí, haventhi 5 paletas.*

- La pólvora emprada és d'Olot, pagada a 15 sous la lliura.
- El 27 d'octubre en Manuel Viver ja té el molí fet.
- El propietari del Molí de Malianta fa al·legacions. Diu que per document del 10 de juny de 1721, l'aigua del Ges, des del mas de la Rierica ((Riera?) de sant Pere fins a la resclosa de Malianta, cosa d'un quart d'hora, va ésser establerta a favor del propietari d'aquest molí Pau Carrés i Damians.
- El municipi presenta un informe on diu que el molí del Viver és d'utilitat pública del poble de SVT i altres llocs, sense que ocasioni perjudicis a ningú, i que el producte líquid anual és de poca consideració, per raó d'haver-hi altres molins.

6. El Jolis:

- Casa pairal tradicional del segle XIII amb dues masoveries agregades (una era la Cabanyeta). Bastant modificada al llarg del temps.
- Llinda d'una finestra: 1709 (amb un cor i 6 sagetes; Ave Maria i estrelles). Llinda porta exterior (abans finestra) amb un calze i creu i rodes de molí) Llinda interior escala primera planta (1709) té un cor amb una creu. Llinda finestra llevant (1780).
- Joan Jolis era batlle de Sant Vicenç l'any 1658. L'any 1659, en plena guerra dels Segadors, van a buscar 20 quintars de palla al Jolis perquè no n'hi havia a Torelló.
- Durant un temps va pertànyer a Almeda-Alamany. Principis del XX?
- Lluís Garcia i Dolores Aguilar. Nebot: Joan Aguilar Sallés.
- Joan Sellés Vilarrasa (propietari actual) i Assumpció Pujols. L'avi havia estat masover a la Cabana del Jolis (Joan Sellés Bru). El fill: Joan Sellés Pujols treballa a la casa (producció de llet de vaca).
- La casa del Serrat del Jolis donà pas a la urbanització propera als anys 80.

- Un Jolis d'Argentina va néixer a la casa.

Un Jolis professor de Retòrica a la Universitat de Barcelona

Antoni Jolis:

- Natural de Torelló (Sant Vicenç?).
- Deixeble de Pedro Juan Núñez. Pere Joan Nunyes. Valencià.
- Professor de Retòrica de la Universitat de Barcelona.
- Autor: "*Latine declinando et conjugando methodus ab Antonio Jolis torellionensi excogitata. Barcinone, apud Paulum Mali, 1595.*"
- Autor: "*Adjunta Ciceronis, sirve quae verba Cicero simul dixit tanquam sinonima ant vicini sensus*" (1579). Sinònims i expressions de Ciceró.
- Pronòstics astrològics de 1599 i 1600.

Impremta a Barcelona

Joan Jolis Santjaume (Sant Feliu de Torelló, 1650 – Barcelona, 1705): Estamper, impressor, gravador (calcografies, xil·lografies). Més de 4000 planxes de fusta originàries de la casa Jolis-Pla-Verdaguer a la Biblioteca de Catalunya. La impremta tancà l'any 1983. Un dels màxims exponents del barroc català.

Una Jolis també destacà en la impressió: **Elisabet Jolis** es casà amb l'impressor **Rafael Figueró** l'any 1667. Rafael **Figueró Jolis** i el seu fill (1717) continuaren. La impremta Figueró treballava per la casa Reial.

Els gravats que s'han conservat són majoritàriament de temàtica religiosa: Novíssims, Desenganys de l'Apoclipisi...

El cognom Jolis s'extingí a mitjans del s. XVIII. Fins l'any 1928 fou de la casa Pla. Entre 1928 i 1983 foren "Herederos de la Viuda Pla".

- **Joan Jolis Santjaume** i **Llorenç Feu** (Déu) eren gravadors establerts a Barcelona el s. XVII. També destacà l'estamper **Abadal** de Moià.

A l'últim terç del segle XVIII s'establí un Jolis a León.

Fèlix (o Feliu) **Jolis**, casat amb Caterina Leon, era de Torelló. El seu fill, **Josep Joan Jolis Leon** es casà amb Mariana Paula Puig. Un fill, **Jaume Jolis Puig** es casà amb Maria de Dordal. L'altre, **Josep Jolis Puig**, s'establí a Lleó de comerciant de productes tèxtils. Es va casar amb Ángela Álvarez Trabajo. **Josep Andreu Jolis Álvarez** fou soci del seu pare.

L'any 1777, **Josep Antoni Jolis Dordal**, nebot, s'establí amb el tiet i el cosí. Crearen una companyia l'any 1793 "*José Jolís y sobrinos*". **Antonio Cubarrón i Jolis**, un altre nebot, nascut a Astorga, també era soci. En Josep Jolis treia 12.000 rals de velló en concepte de despesa familiar anual. El 1797 marxà Antonio Cubarrón i es creà una nova companyia amb els restants. El 1801

marxà l'altre nebot (Joan Antoni) i el pare i els dos fills (Josep Andreu i **Anastasi Jolis Álvarez**) crearen una nova companyia. El Josep Andreu va rebre l'emancipació (majoria d'edat) el 1800 amb 100.864 rals per poder fer els seus negocis.

Van tenir èxit en els negocis. Comerciaven amb productes tèxtils de Catalunya a través de venda directa (botiga) i fent d'intermediaris amb comerciants gallecs o asturians. Exemple: un carro que portava productes tèxtils d'un fabricant d'Igualada a Oviedo va quedar sense carreter per defunció. Els Jolis reclamen la càrrega: "*ocho docenas de pares de medias de lana, 4 docenas de gorros de seda negra...*"

Els beneficis s'invertiren en la compra de terres a Leon.

Matrimonis endogàmics: Josep Antoni Jolis Dordal es casà amb la seva cosina **Josepa Jolis Álvarez**. El seus fills: **M. Concepció Jolis Jolis** es casà amb un advocat i aportà una dot de 133.970 rals de velló. **Mariano Jolis Jolis** es casà amb **Regina Jolis**, filla d'**Anastasi Jolis** (eren fills de cosins).

Mariano Jolis Jolis heretà tot el patrimoni Jolis a León. Era un ric comerciant.

7. Puigroví (Puigrubí):

a) Descripció:

- Cos principal rectangular. Cossos secundaris adossats a la part posterior.
- Coberta principal a dues vessants i cavalls de fusta. Carener perpendicular a la teulada.
- Estructura tradicional de les masies catalanes: divisió en tres crugies; la central té un vestíbul que porta l'escala d'accés a la sala principal del primer pis. Estances que conflueixen a la sala principal.
- Aiguamanil (rentador de mans) amb arc interessant.
- Capelleta pel sant de cap i pota (cap i cames de porcellana)
- Portal principal adovellat amb la clau gravada. Pedra de marga molt erosionada (exfoliable).
- Finestres de pedra. Llindes de pedra natural (algunes gravades i decorades en forma conopial. 2n pis: finestra trilobulada segons el gust d'un capellà que hi féu estada.
- Porxada de dues plantes amb pilar central i barana catalana.
- Entorn enjardinat. Mur de contenció amb còdol (abans paret de La Cabana o casa Xica; enderrocada per mal estat de conservació). Hi va néixer Jaume Puigdecamet. Havien estat masovers.
- Font vella, font nova, antic safareig i pedronet.
- Antiga Cabana de Puigroví (segle XIV).
- Horta tancada amb mur de tàpia (carretera i tren).

b) Història:

- Origen medieval: documentada ja al segle XIII. Sistema d'aprisió de terres durant el domini franc (pergamins antics). Era un dels masos més importants del terme.

- **Berenguer de Puigrubí**: rector de Sant Esteve de Vinyoles. Any 1280.

- Bernat Puigrubí: 1315 (litigi amb un batlle vigatà).

- **Jaume Puigrubí** (1353): batlle substituït o lloctinent de batlle dels Vinyes-Codolosa (batlles naturals de Torelló).

- Jaume de Puigrubí (1402): testimoni davant d'uns empresonats.

- Cobrament pels allotjaments de tropes l'any 1561. Bartomeu Feu àlies Puigrubí de Torelló, es troba entre els que passen minuta.

- Bartomeu Feu i Puigrubí (1620): prevere, era jurat de la vint-i-quatrena del Consell Municipal. Escollit per insaculació.

- L'any 1622 fou sepultat Jaume Balmes, de 22 anys, mort a cops de "baqueta" (ictu sclopedi) en la vinya de Puigrubí. Temes de bandolers segons F. Solà.

- 15 soldats torellonencs enviats a defensar Salses sota les ordres de Lluís Calverons (1639). Fa de testimoni Segimon Puigrubí, pagès.

- **Segimon Puigrubí** (1641-1644): és un dels dos jurats elegits pel Consell. Ho tornà a ser entre 1648 i 1650. L'any 1656 torna a ser-ho per realitzar les talles o repartiments per sufragar la guerra. El 1658 és síndic municipal. El 1660 torna a formar part d'un grup de 4 persones destinades a fer la talla per pagar les 50 dobles que demana el Marquès d'Aitona com a donatiu de la vila per sufragar la guerra.

- Jurats de la Inquisició (1646): Calveria, Archs, Ferrer.

- **Familiar del Sant Ofici**: Puigrubí (1741). F. Solà diu que ostentà sovint aquest càrrec. Donava dret a portar armes. La Inquisició es va abolir el 1820.

- Cadastre de 1768: Jaume Puigrubí.

- 5 persones, l'any 1811, entre elles en **Jaume Puigrubí**, han de fer els repartiments de talles per la guerra. L'any 1836 era regidor municipal.

- 1869: **Miquel Puigdecanet Puigrubí**. La seva mare era Josefa Puigrubí Font.

- Antònia Puigdecanet Roca (1909); **Jaume Puigdecanet Roca** (1913).

- **Pere Puigdecanet Piguillem** i Valentina Poblet. Urbanització dels Veral de Dalt.

- Urbanització Cooperativa Viviendas Valle del Ges (1962-1981). Valentina Poblet va vendre els terrenys a molt bon preu. Carrer dedicat als Puigdecanet.

- **Pere Puigdecanet Bufí** (aparellador; pare d'en Jaume). Masovers a la Cabana.

- **Jaume Puigdecanet Basco**: rep donació de les terres (1886) i, després, la casa en herència de Pere Puigdecanet Piguillem. Restauració 2001.

- Darrer masover: Domingo Vila.

- **Cabrerisses** (1893): terrenys del mas. Revolta cabilenca al Marroc, 1893 o "Guerra chica". Coneguda amb el nom de la fortificació "Cabreriza Altas". Construcció d'un fortí a Sidi Guariach (prop d'un cementiri rifenys). Revolta que aplega més de 9000 rifenys. S'enviaren tropes (alguns parles de fins a

15000 soldats). Mor Garcia Margallo. El general Arsenio Martínez Campos posà fi a la revolta (2 octubre 1893-5 o 10 de març de 1894).

c) Altres Puigrubí:

- **Josep Puigrubí** (Vic, 1627-1688) Mercader matriculat (importador de productes de França). Botiguer a Vic amb venda de teixits a la menuda. Comprà a Lió i als fabricants osonencs per després vendre a Barcelona. Fou procurador del Marquès de Tamarit (Francesc de Montserrat i Vives). Negoci del les Pedres (ametistes del Montseny). Va ser ciutadà honorat de Barcelona gràcies al marquès. Era fill de Jeroni Puigrubí, calceter. POSSIBLE PARENTESC AMB ELS TORELLONENCS. Article: "I voltant de les pedres de Vic i del primer marquès de Tamarit" Salvador J. Rovira i Gómez, Dr. Història Moderna i professor de la URV. Publicat pel Col·legi d'Arquitectes tècnics de Tarragona Núm. 39, any 2005. el 1682 fou comissionat pels consellers vigatans per tal d'obtenir de l'audiència del Principat la concessió de privilegi per atorgar graus a la Universitat Literària de Vic.

- **Impremta tarragonina:** Antoni Puigrubí Canals i Joaquim Puigrubí Arís foren impressors a Tarragona durant el segle XIX. Impremta molt coneguda.

- **Lluçia de Regàs de Puigrubí:** l'any 1807 era el monjo infermer al monestir de Sant Esteve de Banyoles. Germà de **Carles de Regàs Puigrubí** i de Sellés (testament de 1787) hereu de can Regàs de Manlleu (Hospital de Manlleu).

- Un tal Puigrubí estava casat amb la germana d'en **Savalls**, Caterina Savalls i Massot. Sembla ser que fou coronel carlí. (tret d'una descendent que ho comenta en un bloc d'internet).

- **Josep Puigrubí i Feu:** rector de Castanyadell (segle XVII).

- **Josep Puigrubí:** comandant de tropa l'any 1864. F. Solà suposa que fou torellonenc.

- **Miquel Font Puigrubí** hisendat torellonenc s. XIX. Pare de Manuel Font Feyner (s. XX). Cria de conill negres a Les Cases, La Vola. Acera amb en Miquel Gras, en Josep Vidal, entre altres (hemeroteca Vanguardia). Ramon Font Puigrubí (germà).

- **Josep Callís i Puigrubí:** l'any 1863 (publicat el 30 de setembre a la Revista de Obras Públicas, pàgina 242) obtingué per Reial Ordre la concessió d'aprofitament d'aigües del riu Ter com a força motriu de dues fàbriques que volia establir (una a Orís i l'altre a Sant Vicenç de Torelló). Esmenta que hi ha condicions però no diu quines.